

Προ-μοντέρνος, μοντέρνος ή μεταμοντέρνος εγκληματίας;

Γιάννης Πανούσης

Ομ. Καθηγητής Εγκληματολογίας

Πανεπιστημίου Αθηνών

*Σε πείσμα των ιστορικών
που απαξιούν τις υποθέσεις
που υπενθυμίζουν το αυτονόητο, πως η Ιστορία
δεν γράφεται με **αν** και **τότε** **ίσως** ..., και
σωστά,
μας συνιστούν να μη χανόμαστε σ' αυτά
τα, δίχως νόημα, ανεξάντλητα...*

Σωτήρης Σαράκης, «Η μάχη του Μαντζικέρτ, Β'»

εν θ' ασχοληθώ στο άρθρο αυτό με θεωρίες και ιδεολογίες περί νεωτερικότητας και μετανεωτερικότητας, στον βαθμό που δεν αγγίζουν το κεντρικό θέμα του εγκλήματος και του εγκληματία. Το ερώτημα είναι: *αν ο προμοντέρνος εγκληματίας ήταν άγριος και βάρβαρος (βιο-ψυχολογικές εκδοχές), ο μοντέρνος εγκληματίας ήταν λογικός (κοινωνικο-οικονομικές εκδοχές), ο μεταμοντέρμος εγκληματίας ήταν πολυπολιτισμικός (ρατσιστικές εκδοχές), ποια άραγε χαρακτηριστικά θα έχει ο εγκληματίας της τέταρτης επανάστασης;*

A. Προ-λογικά

1. Η Νεωτερικότητα [Modernity], ως ιστορική αλλά και ως κοινωνικοπολιτισμική περίοδος, εμφανίζεται στον Αιώνα της Λογικής (17ο αιώνα) και στο Διαφωτισμό (18ο αιώνα) και κλείνει τον κύκλο της (;) περί το τέλος του 20ου αιώνα, απ' όπου αρχίζει η Μετανεωτερικότητα. Μολονότι οι θεωρητικοί δεν συμφωνούν επί των όρων, ούτε επί των χρονικών ορίων και διαφωνούν ως προς τις σχέσεις Μετανεωτερικότητας και Ριζοσπαστικών πολιτικών¹ οφείλουμε να ψάξουμε να βρούμε κάποιους κοινούς τόπους. Αν το Μοντέρνο [Modernus] συνιστούσε διαφοροποι-

1. **B.S. Turner**, Periodization and Politics in the Postmodern, in B.S. Turner (ed) *Theories of Modernity and Postmodernity*, Sage 1990, 1-30(16)

ηση του Χριστιανισμού από τον Παγανισμό, το Μεταμοντέρνο δημιουργούν προϋποθέσεις γενικής αποδιαφοροποίησης από τα ισχύοντα μέχρι τότε². ν το τέλος της Νεωτερικότητας συμπίπτει με το τέλος (;) της αστικής Δημοκρατίας, το Μετανεωτερικό μπορεί να προσεγγισθεί ως μετα-φιλελευθερισμός ή υπερ-φιλελευθερισμός³, που ενισχύει το «διαφορετικό» σε βάρος των «ομοίων», καθιστώντας τον Ανθρωπισμό [Humanism] μία αφηρημένη έννοια⁴.

Η κρίση κουλτούρας, ως ρήξη με το παρελθόν, ενώ δεν είναι υποχρεωτικό να λάβει αρνητική μορφή έκφρασης⁵ δυστυχώς επηρεάζεται, αν δεν καθοδηγείται, από τους opinion makers. Έτσι από το Μυστικισμό στον Ορθολογισμό κι αποκεί στη «Μεταφυσική της Παρουσίας»⁶, δηλαδή στην προβολή μιάς άλλης (;) αλήθειας και στην αναγγελία του θανάτου των παλαιών αξιών, δεν είναι παρά μίας νυχλιστικής [nihilistic] στροφής δρόμος των διανοουμένων⁷.

2. Οι σύγχρονες (μεταμοντέρνες;) κοινωνίες, οι οποίες κατά μερικούς ακολουθούν κάποια διαφορετική (;) «μορφή της Ιστορίας»⁸ γι' αυτό και έχουν άλλα χαρακτηριστικά (πλουραλιστικού τύπου) από εκείνες της Νεωτερικότητας, θέτουν όχι μόνο λειτουργικά ζητήματα αλλά και θεωρητικά. Τόσο οι πολιτικοί όσο και οι επιστήμονες φαίνεται ν' αναζητούν τρόπους απ-ελευθέρωσης του ανθρώπου από τα παλαιά ολιστικά σχήματα/συστήματα (πανοπτικής;) σκέψης⁹. Σε κάθε όμως περίπτωση η Μετανεωτερικότητα, ως μύθος των μύθων, έρχεται σε σύγκρουση με την Ιστορία και την Επιστήμη, οι οποίες –κατά ορισμένους– μελετούν «κάτι που δεν θα μπορούσε να υπάρχει ή να συμβεί»¹⁰. Ο Κόσμος των ορίων του Διαφωτισμού επιχειρείται να μετατραπεί σ' έναν απερίοριστο (απροσδιόριστο;) πεδίο του Αγνώστου και του Υποσυνείδητου, του Ενδιάμεσου και του Μεταλλασσόμενου¹¹. Η «λευκή μυθολογία» [white mythology] της Απουσίας (Derrida)¹², υπερφαλαγγίζοντας το Λόγο, καταλήγει σε μία «κοινωνία χωρίς Ιστορία» (Lefort).¹³

2. οπ.π., 3

3. οπ.π., 11

4. **Scott Lash**, Postmodernism as Humanism, in 'Theories...', οπ.π., 63

5. **Deena Weinstein and Michael A. Weinstein**, Simmel and the theory of Postmodern society, in 'Theories...', οπ.π., 77-79

6. οπ.π., 85-πρβλ. και συλλογικό «Η δέσμευση της ορθολογικότητας», *Θεωρία και Κοινωνία*, τ.5 / 1991, 109-250

7. **David Ashley**, Habermas and the completion of 'the project of Modernity', in 'Theories...', οπ.π., 89

8. **Anthony Giddens**, *Κοινωνιολογία*, μτφ./επιμ. Δ.Γ. Τσαούσης, Gutenberg 2002, 684

9. **Ν. Δεμερτζής**, *Κουλτούρα, Νεωτερικότητα, Πολιτική κουλτούρα*, Παπαζήσης 1989, 19-20

10. **Peter Fitzpatrick**, *The mythology of Modern law*, Routledge, London / NY 1992, 17

11. οπ.π., 25-26

12. οπ.π., 32

13. οπ.π., 38

3. Η ενότητα της διαφοροποίησης (unity of disunity) ,που χαρακτηρίζει τη μοντέρνα κοινωνία¹⁴, δεν καταφέρνει πάντοτε -με τη λογική και την εμπειρία- να διώξει τα φαντάσματα της Μεταφυσικής. Η οργάνωση της κοινωνίας, ο έλεγχος της εξουσίας και η αλληλοκατανόηση, μέσω των γνώσεων και της κουλτούρας, μπορεί να μην απέφυγαν εντελώς το διαχωρισμό «νικητών και νικημένων»¹⁵ αλλά έφεραν μία σχετική ισορροπία ανάμεσα στην τάξη/κοινωνικό έλεγχο¹⁶ και την αυτο-οργάνωση¹⁷. Αυτή όμως η κατάσταση βαίνει προς ανατροπήν.

B. Εγκλήματο-λογικά

1. Η ενασχόληση των εγκληματολόγων με τη Νεωτερικότητα / Μετανεωτερικότητα ήταν πολύ έντονη, τουλάχιστον από το 1970 και μετέπειτα, καθώς οι κοινωνικές αλλαγές επηρέασαν τη φύση και την αιτιολογία του εγκλήματος. Η παγκοσμιοποίηση, τα ΜΜΕ, η πολυπολιτισμικότητα, οι τεχνολογίες, η μετανάστευση, η περιθωριοποίηση, η ανομία, η διακινδύνευση κατέστησαν την εγκληματικότητα ένα περίπλοκο φαινόμενο¹⁸, που απαιτούσε νέες απαντήσεις.

Η Ύστερη-Νεωτερικότητα χαρακτηρίζεται από κοινωνικό κατακερματισμό [fragmentation] και πόλωση [polarization] με συνέπεια να καταπέσει ο όποιος υπάρχων «μύθος της κοινωνικής συνοχής» και το έγκλημα να εκλαμβάνεται σαν «φυσιολογική αντίδραση» για όσους είχαν αποκλεισθεί από το άδικο / άνισο σύστημα¹⁹. Μολονότι η ηθική και το δίκαιο, ως νεωτερικές αξίες, δεν είχαν ολοκληρωθεί (Habermas)²⁰, αυτό δεν σήμαινε όμως ότι το νόημα του εγκλήματος δεν θ' αναζητείτο μέσω επιστημονικής μεθοδολογίας αλλά θα ανιχνευόταν (;) μέσω γλωσσικών προσεγγίσεων και σημειολογικών ερμηνειών. Ο εμφανιζόμενος ως εναλλακτικός λόγος [discourse]²¹ δεν αποτελεί σε καμία περίπτωση «την αρχική αιτία» ώστε να υποκαταστήσει τους άλλους παράγοντες της εγκληματογένεσης²².

14. **Wayne Morrison**, *Theoretical Criminology from Modernity to Post-Modernism*, Cavendish publ. 1995, 23

15. οπ.π., 37

16. οπ.π., 38

17. οπ.π., 38

18. βλ. μεταξύ άλλων **Schwartz M.D-Friedrichs, D.O** [1994] Postmodern thought and criminological discontent: new metaphors for understanding violence, *Criminology* 32 (2), 221-246-**Best, S.-Kellner, D.** [1991] *Postmodern theory: critical interrogation*, Guilford press, NY-**Roseman, P.M** [1992] *Postmodernism and the social sciences: insights, inroads and intrusions*, Princeton university press, Princeton-**Arrigo, B.A-Milovanovic, D**[eds] [2010] *Postmodernist and poststructuralist theories of crime*, Ashgate press, Farnham, Surrey-**Z.Bauman**, *The ethics of Postmodernity*, Cambridge 1993

19. **Γ. Πανούσης**, *Το έγκλημα του φτωχού και η φτώχεια ως 'έγκλημα'*, Α. Σάκκουλας 2002

20. **St. Hall - D. Held - A. McGrew**, *Η νεωτερικότητα σήμερα*, μτφ. Θ. Τσακίρης / Β. Τσακίρης, Σαββάλας 2003, 525-527

21. **Γρ. Λάζος**, *Κριτική Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη 2007, 289

22. **St. Henry - Dr. Milovanovic**, *Constitutive Criminology - beyond Postmodernism*, Sage 1996, 154-155

Το *μικροεπίπεδο* (ατομικό / διαπροσωπικό πλαίσιο) και το *μακροεπίπεδο* (θεσμικό / κοινωνικό πλαίσιο) των παραγόντων συνδυάζονται για να προκαλέσουν την εγκληματική ενέργεια²³ και κατά συνέπεια το κρίσιμο θέμα δεν είναι η διανοουμενίστικη θολούρα περί μη-αιτιότητας αλλά ο εντοπισμός της γραμμικής, πολλαπλής, διαδραστικής, διαλεκτικής αιτιώδους σχέσης²⁴. Οι διαντιδράσεις ανάμεσα στις συνιστώσες των κοινωνικών σχέσεων κατά τον έλεγχο του εγκλήματος και στις λειτουργίες (νόμιμες και μη) της εξουσίας πρέπει να εξετασθούν εξονυχιστικά από τους εγκληματολόγους²⁵. Το νέο τεχνολογικό παράδειγμα μπορεί να κλονίζει την εμπιστοσύνη στη Νεωτερικότητα²⁶ αλλά η Μετανεωτερική αμφισβήτηση του ρεαλισμού στο όνομα κάποιων «άλλων νόμων»²⁷ (συμπεριλαμβανομένου και του εγκληματικού φαινομένου;), οι οποίοι-κατά μερικούς- ισχύουν σε «μη-ταξικές κοινωνίες» (sic), όπου οι πολλαπλοί τρόποι έκφρασης²⁸, ζωής και εξουσιαστικών σχέσεων διαφοροποιούνται πλήρως²⁹, μάλλον σύγχυση προκαλεί. Ακόμα όμως κι αν τα πράγματα ήσαν έτσι αυτές οι απόψεις αποπνέουν περισσότερο νεοσυντηρητισμό παρά χειραφετική / απελευθερωτική διαδικασία³⁰, αφού όσο κι αν επιχειρούν να παρουσιάσουν ως παρακμιακή την κουλτούρα της άρχουσας τάξης³¹, στην πραγματικότητα προωθούν ένα νεφελώδες κοινωνικό οικοδόμημα με μιά καφκική εξουσία των «σημείων» (και «τεράτων»);).

2. Η κοινωνιολογία της Νεωτερικότητας επηρέασε την *Εγκληματολογία της Ύστερης [Late]* ή και της *Υψηλής [High]* Νεωτερικότητας, η οποία θεμελίωσε τις θεωρητικές της προσεγγίσεις πάνω στην «Κοινωνία της Διακινδύνευσης», χωρίς όμως να πετύχει τη χάραξη αποτελεσματικής αντεγκληματικής πολιτικής. Το «εγκληματικό πλέγμα» [crime complex] της Ύστερης Νεωτερικότητας³² σχετίζεται με την εγκληματοφοβία / θυματοφοβία αλλά αδυνατεί ν' αποφύγει την υπερ-βολική πολιτικοποίηση³³ στη διαχείριση/ερμηνεία.

23. οπ.π., 123

24. οπ.π., 125 επ.

25. **John Lea**, *Crime and Modernity - continuities in Left Realist Criminology*, Sage 2002, 20

26. **A. Giddens**, *Οι συνέπειες της νεωτερικότητας*, μτφ. Γ. Μερτίκας, Κριτική 2001

27. **St. Hall - D. Held - A. McGrew**, οπ.π., 332 - για αυθόρμητη παραγωγή του δικαίου από κοινωνικές δυνάμεις βλ.

Θ. Παπαχρίστος, *Κοινωνιολογία του Δικαίου*, Α. Σάκκουλας 1999, 46

28. **St. Hall and alias**, οπ.π., 295

29. οπ.π., 334

30. οπ.π., 334 - βλ. και **Alex Callinicos**, *Against Post-modernism: a Marxist critique*, Cambridge, Polity press 1991

31. **St. Hall - D. Held - A. McGrew**, οπ.π., 347

32. **D. Garland - R. Sparks**, *Criminology, Social theory and the challenge of our time*, in D. Garland, R. Sparks [eds] *Criminology and social theory*, Oxford university press 2000, 14

33. οπ.π., 16

Είναι δεδομένο ότι ο εκμοντερνισμός της κοινωνίας, οι κοινωνικές συγκρούσεις, η αποδόμηση των παλαιών αναστολών αυξάνουν την εγκληματικότητα³⁴, όμως η συνεχής αναφορά στο ρόλο του Καπιταλισμού, των κάθε είδους εξουσιών ή του νομικού / δικαστικού συστήματος διαμορφώνει (εν αγνοία των εγκληματολόγων αυτής της οπτικής;) ένα δικό της πλέγμα. Στο πλέγμα αυτό η πολιτική σημειολογία και ορολογία του Μεταμοντερνισμού κυριαρχεί³⁵, επενδύοντας, πάνω στην ουμανιστική και δικαιοπολιτική προσέγγιση της Post Modern Criminology³⁶, κομματικές σκοπιμότητες. Η παγκοσμιοποίηση του εγκλήματος³⁷, το οργανωμένο έγκλημα, η πολιτική διαφθορά³⁸ εμφανίζονται (μονόπλευρα και μονοδιάστατα) ως αποκλειστικά εγκλήματα των ισχυρών³⁹, με ταυτόχρονη αποσιώπηση, υποβάθμιση ή και δικαιολόγηση των «από κάτω εγκλημάτων» (μπλε ή μαύρου κολλάρου).

Η *Συγκρουσιακή Εγκληματολογία* [Conflict Criminology], η *Ριζοσπαστική Εγκληματολογία* [Radical Criminology] και η *Μετανεωτερική Εγκληματολογία* [Post Modern Criminology] έχουν κοινά χαρακτηριστικά αλλά και διαφορές⁴⁰, καθώς επιθυμώντας να υπερβούν την Παραδοσιακή Εγκληματολογία, ανοίγονται περισσότερο του δέοντος και του επιτρεπτού, σε αυστηρά εξω-επιστημονικά και μονοσήμαντα κριτήρια θεωρητικής ερμηνείας του όλου φαινομένου του εγκλήματος (επιμένοντας στο ιδεολόγημα ότι «όλα είναι κατασκευή»).

3. Η *Εγκληματολογία της Σύγκρουσης*, στην εκδοχή της ως Συναρμόζουσα [Constitutive], εμπλέκεται στο διάλογο Νεωτερικότητας – Μετανεωτερικότητας⁴¹. Η Νεωτερικότητα ως γνωστόν δέχεται την αξία του Ορθού Λόγου και της Επιστήμης (της Θετικιστικής Εγκληματολογίας συμπεριλαμβανομένης) στην επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων (του εγκλήματος συμπεριλαμβανομένου), ενώ η Μετανεωτερικότητα δεν αποδέχεται ότι τα μεθοδολογικά / φιλοσοφικά αυτά εργαλεία αρκούν για δραστικές παρεμβάσεις με βάση τα νέα κοινωνικά δεδομένα (πολυπολιτισμικότητα, τεχνολογική έκρηξη κ.λπ.)⁴².

34. John E. Conklin, *Criminology*, 2nd ed., MacMillan publ., NY 1986, 178

35. Larry J. Siegel, *Criminology*, 9th ed., Thomson Wadsworth 2006, 256, 272 - για «πορώδη νομιμότητα» επί Νεωτερικότητας βλ. Θ. Παπαχρίστος, οπ.π., 88

36. B. Arrigo, H. Bersot [2014] Postmodern Criminology, in Bruinsma, E-Weisburd, D[eds] *Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, NY, Springer

37. Σοφία Βιδάλη, *Αντεγκληματική πολιτική*, 2η εκδ., Νομική Βιβλιοθήκη 2014, 39, 130 - Γ. Πανούσης, Ανασφάλεια, το σκιάχτρο της Παγκοσμιοποίησης, σε του ίδιου, *Εγκληματογενείς και εγκληματογόνοι κίνδυνοι*, Νομική Βιβλιοθήκη 2007, 15-44

38. Σ. Βιδάλη, οπ.π., 134

39. *Εγκληματικότητα των ισχυρών* [συλλογικό], επιμ. Σ. Βιδάλη κ.ά, εαπ 2019

40. Thomas J. Bernard, Postmodern Criminology in relation to Radical and Conflict Criminology, in B. A. Arrigo. Th. J. Bernard [eds] [1997] *Critical Criminology* - 8, 39-60- του ίδιου, The distinction between Conflict and Radical Criminology, *The Journal of Criminal law and Criminology* [1981], 72(1), 362-379

41. Κ.Α. Σπινέλλη, *Εγκληματολογία-σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις*, 2η εκδ., Α. Σάκκουλας 2005, 41, 67, 284

42. για την *Συστατική Εγκληματολογία* [Constitutive Criminology], ως υστερο-νεωτερική Εγκληματολογία και τη σχέση της με

Αν όμως οι πολυπολιτισμικά ανομοιογενείς κοινωνίες κινηθούν εκτός των ορίων του κοινωνικού συμβολαίου κι αν οι εγκληματολόγοι εξακολουθήσουν ν' αναζητούν απαντήσεις στην εγκληματικότητα σε διάφορων ειδών *Αφηγήσεις*⁴³ το αδιέξοδο είναι προ των θυρών. Η νέα εγκληματικότητα θα τους ξεπεράσει καθώς θα έχει χαρακτηριστικά άναρχης (αν όχι και αναρχικής) εκδήλωσης παρ-ανομίας, εκφραστικής «επαναστατικότητας»⁴⁴ και φονταμενταλισμού. Ο φουκωικός συσχετισμός της εξουσίας με τη γνώση⁴⁵ θ' ακυρωθεί στην πράξη γιατί ούτε η εξουσία θα έχει φανερό πρόσωπο, ούτε η γνώση θα μπορεί να την ελέγχει.

Νομίζω ότι η *Μετα-μετανεωτερική εγκληματικότητα* θα είναι αυτή των οργανωμένων συγκρουσιακών ΣΣ (συμμοριών, συλλογικοτήτων), της ατομικής ριψοκίνδυνης συμπεριφοράς και της βίαιης ακοινωνικότητας (μίσος, ρατσισμός κλπ)⁴⁶, ενώ ο *μετα-μετα-νεωτερικός εγκληματίας* θα έχει γενετικά χαρακτηριστικά (τα οποία θα προσδιορίζουν οι Νευροεπιστήμες)⁴⁷ και θα κινείται στο πεδίο της Μερτονικής έντασης, λόγω αδυναμίας επίτευξης στόχων επιβίωσης ή λόγω ματαίωσης ελπίδων⁴⁸. Ενώ η Μετανεωτερικότητα αμφισβήτησε τον Ορθολογισμό, τα εγκλήματα του μέλλοντος θα την «τιμωρήσουν» καθώς το παράλογο στοιχείο και η απόκλιση θα πάρουν τέτοιες διαστάσεις, ώστε θα καταστεί αναγκαίος ένας εξορθολογισμός της αντεγκληματικής πολιτικής⁴⁹ κι απαραίτητη μία νέα συναίνεση⁵⁰ λόγω γενικευμένης ανασφάλειας.

Από την πολυπαραγοντική στην α-παραγοντική προσέγγιση κι από την άρνηση της διάκρισης «Καλού / Κακού» ή και του αισθήματος Ενοχής⁵¹ στο δικαίωμα (:) στην καταστροφή, ο δρόμος οδηγεί στην αμφισβήτηση / απόρριψη όλων των προϋπαρχουσών θεωριών⁵² και στη διαμόρφωση ενός πλαισίου «κοινωνικού πολέμου» στον οποίο η Εγκληματολογία δεν έχει θέση. Με αδύναμο τον κοινωνικό έλεγχο και δίχως αυτο-έλεγχο, η βία ως πολιτισμικό και όχι μόνον ως εγκληματικό φαινόμενο, θ' αυξάνεται καθημερινά και θ' αποκτά χαρακτηριστικά «θεμιτού τρό-

τη θεωρία του Χάους βλ. **Σοφία Βιδάλη**, *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη 2013, 213

43. οπ.π., 211 επ.

44. άποψη *Talcott Parsons*, σε **St. Hall and alias**, οπ.π., 365

45. **Σ. Βιδάλη**, οπ.π., 206

46. **Κ.Α. Σπινέλλη**, οπ.π., 210, 254, 257 - **Σ. Βιδάλη**, οπ.π., 129

47. **Σ. Βιδάλη**, οπ.π., 101, 221, 224 επ.-πρβλ. για τη Νατουραλιστική Εγκληματολογία **D.C. Gibbons**, *Society, Crime and criminal behavior*, 5th ed., N.J., Prentice Hall, 1987, 15, 29

48. **Κ.Α. Σπινέλλη**, οπ.π., 224, 248 - **Σ. Βιδάλη**, οπ.π., 150 επ.

49. **Σ. Βιδάλη**, οπ.π., 164

50. οπ.π., 169-171 - **Κ.Α. Σπινέλλη**, οπ.π., 41

51. **Σ. Βιδάλη**, οπ.π., 198-199

52. **Στ. Αλεξιάδης**, *Εγκληματολογία*, 5η εκδ., Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη 2011, 46 επ.

που» συμβίωσης κι επιβίωσης⁵³. Η ανασφάλεια και ο φόβος θυματοποίησης θα προκαλέσουν έκρηξη της ένοπλης αυτοδικίας και διεύρυνση της ιδιωτικής αστυνόμευσης⁵⁴. Το «έγκλημα της αντίστασης» και κατ' επέκταση η «*Εγκληματολογία της αντίστασης*»⁵⁵, με τα ιδιαίτερα πολιτικά χαρακτηριστικά των εγκληματολόγων που την υπερασπίζονται, δεν θα μπορεί ούτε καν να καλύψει της γκρίζες ζώνες νομιμότητας / παρανομίας⁵⁶ και θα πελαγοδρομεί σε ιδεολογικές κατασκευές.

Οι νέες εγκληματοποιήσεις / ποινικοποιήσεις (ίσως και οι νέες «επικίνδυνες τάξεις») δεν θα συνυπολογίζουν την παράμετρο της πρόληψης ή της ήπιας διαχείρισης των κοινωνικών προβλημάτων αλλά θα κινούνται στο πεδίο της «*καταστολής εδώ και τώρα*», στην αστυνομική εκδοχή της αντιμετώπισης του εγκλήματος. Όσο κι αν ορισμένοι εξακολουθούν να πιστεύουν ότι ο (έστω σκεπτικιστικός) μετανεωτερισμός, ο οποίος απέρριψε τις αιτιακές σχέσεις [sic]⁵⁷, θα μπορέσει να ελέγξει τις χαοτικές καταστάσεις⁵⁸, πολύ γρήγορα θα διαψευστούν.

Το έγκλημα θ' απολέσει και τα τέσσερα νοήματά του (το κατά λέξιν, το αλληγορικό, το ηθικό και το πνευματικό)⁵⁹ και θα (ξαν)αποκτήσει μυστικιστικά / φαναλιστικά χαρακτηριστικά⁶⁰. Ένας νέος επιστημονικός δεσποτισμός, αυτός των νευροεπιστημών, θα κατισχύσει της όποιας κοινωνιολογικής ερμηνείας. Τα κύτταρα και τα εργαστήρια θα επιβληθούν των κοινωνικών παραγόντων⁶¹. Ο «χαλασμένος κρίκος» θ' αναζητείται στη φύση του εγκληματία και όχι στη φύση της κοινωνίας, κάνοντας τον Lombroso να κρυφογελάει. Η «παρέμβαση» θα γίνεται στη βιολογική πηγή (DNA, εγκέφαλος) κι όχι στην κοινωνική δομή / λειτουργία. Η έννοια της δαρβινικής ενδεχομενικότητας, όπου η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι τόσο απρόβλεπτη και τυχαία ώστε το έγκλημα να μην είναι δυνατό να προβλεφθεί αλλά μόνο να κατασταλεί⁶², θα καθοδηγεί το νομοθέτη. Από την άλλη σε μία κοινωνία «αφόρητου κινδύνου» και γενικευμένης απειλής⁶³ η εγκληματικότητα μπορεί από πολλούς να εκληφθεί σαν μία εναλλακτική λύση «προσαρμογής» έκτακτης ανάγκης⁶⁴.

53. οπ.π., 179

54. οπ.π., 295

55. Γρ. Λάζος, οπ.π., 172

56. οπ.π., 219

57. St. Henry - Dr. Milovanovic, οπ.π., 154

58. οπ.π., 154

59. Γ. Πανούσης, *Ο υπο-θετικός εγκληματίας*, Α. Σάκκουλας 2003, 37

60. οπ.π., 26-28, 95

61. οπ.π., 29-βλ. και Χρ. Τσουραμάνης, *Ψηφιακή εγκληματικότητα*, Β. Κατσαρός 2005

62. Γ. Πανούσης, οπ.π., 98

63. οπ.π., 94

64. οπ.π., 95 - βλ. του ίδιου, *Το έγκλημα του φτωχού...*, οπ.π., 27-33

Αν η απόλυτη λογική της Νεωτερικότητας οδήγησε σε κοινωνικά αδιέξοδα νομίζω ότι η απουσία λογικής της Μετανεωτερικότητας έχει ήδη οδηγήσει σε χαοτικές καταστάσεις. Οι ένθεν / κακείθεν «λαθεμένες εξιδανικεύσεις» [idéalisations incorrectes], που έχουν προκαλέσει «θρυμματισμό του Όλου», έχουν παρασύρει αρκετούς εγκληματολόγους στην υιοθέτηση σχημάτων οιονεί - αυτοαναφορικού κι αυτοεκπληρούμενου χαρακτήρα. Σήμερα που η κοινωνική οργάνωση καθίσταται μη-μετρήσιμη, μη-επανορθώσιμη, μη-οριοθετημένη και μη-εξηγήσιμη και η κοινωνική πόλωση καταλήγει σε χαοτικά μοντέλα ελέγχου των καταστροφών είναι σχεδόν βέβαιο ότι και η εγκληματικότητα όχι μόνο θα επωφεληθεί από την αταξία αλλά θα δημιουργήσει και η ίδια νέες αταξίες⁶⁵.

Ακόμα κι εκείνοι που ισχυρίζονται ότι τόσο η απόλυτη τάξη, όσο και η αστάθεια παράγουν τα ίδια αποτελέσματα⁶⁶, ίσως θα πρέπει να επανεξετάσουν το μίγμα (και την ποσόστωση / αναλογία) τάξης και αταξίας που μπορεί ν' αντέξει μία κοινωνία διακινδύνευσης⁶⁷.

4. Σε σχέση με την Ψηφιακή Εγκληματολογία [Digital Criminology],⁶⁸ η οποία διευκολύνει τη δημιουργία υπερσυνδέσεων [hyperconnections], με πλατφόρμες, βίντεο, ιντερνέτ, facebook κλπ, είναι ακόμα δύσκολο να προβλέψουμε την επίδρασή της στην εγκληματογένεση. Το μιντιακό θέαμα [mediascope]⁶⁹ θα επηρεάσει άραγε τη βίαιη συμπεριφορά του ήδη αποκοινωνικοποιημένου ανθρώπου; Η Πολιτισμική Εγκληματολογία [Cultural and Visual Criminology]⁷⁰ μπορεί ν' αναλάβει ρόλο ειρηνικής διαμεσολάβησης ή μήπως θα λειτουργήσει ως αλληλοτροφοδότης πραγματικής / εικονικής βίας [crime watching / spectatorship];⁷¹

Τέλος η Εγκληματολογία του Μετα-ανθρώπου [post human being] και της Τεχνητής Νοημοσύνης θ' ακολουθεί άλλους κανόνες και διαδικασίες; Είναι βέβαιο ότι η Γενετική Μηχανική

65. Γ. Πανούσης, *Ο υπο-θετικός εγκληματίας*, οπ.π., 49

66. οπ.π., 47

67. Γ. Πανούσης, *Η Εγκληματολογία στην εποχή της βεβαιότητας - Χάος, Διακινδύνευση και έγκλημα*, Α. Σάκκουλας 2003, 59 - Dr. Milovanovic, Postmodernist versus the Modernist paradigm: conceptual differences, in Dr. Milovanovic[ed] *Chaos, Criminology and Social Justice*, Praeger, London 1997, 5-7 - βλ. επίσης T.R. Young, Challenges for a postmodern Criminology, in 'Chaos...', οπ.π., 48

68. βλ. μεταξύ άλλων Γρ. Λάζος, *Πληροφορική και Έγκλημα*, Νομική Βιβλιοθήκη 2001 - Χρ. Τσουραμάνης, *Ψηφιακή εγκληματικότητα*, 2005

69. Mark A. Wood, *Antisocial Media crime-watching in the Internet Age*, Palgrave MacMillan, Melbourne 2018 - D. Glaser, Criminality theories and behavioral images, *American Journal of Sociology* 1956, 61(59), 433-444 (435)

J. Baudrillard, *The ecstasy of Communication*, Cambridge, MA, semiotext(e), 1987/2012 - S.E.H. Moore, *Crime and the Media*, Houndmills, Palgrave, MacMillan 2014

70. J. Ferrell, Cultural Criminology, *Annual Report of Sociology* 1994, 25, 395-418

71. E. Anderson, *Code of the Street: decency, violence and the moral life of the inner city*, NY, W.W. Norton 2000 - M.A. Wood, οπ.π.

θ' αλλάξει παραδοχές σχετικές με την έμφυτη (;) επιθετικότητα, την κακία, το βιολογικό ντετερμινισμό ή ακόμα και την ελευθερία της βούλησης, ενώ η τεχνητή νοημοσύνη, ως μηχανή προσομοίωσης με την ανθρώπινη νοημοσύνη ή και μίμησης των γνωστικών λειτουργιών του ανθρώπου, μπορούν να επηρεάσουν την Εγκληματολογία. Η ενδεχόμενη προβλεψιμότητα του εγκλήματος (εν είδει Minority Report)⁷², και με την έννοια αυτή αφενός η θεσμοποίηση του προληπτικού ελέγχου κι αφετέρου η πρόγνωση των ψυχολογικών κινήτρων πριν καν την απόπειρα, προφανώς-πλην του Ποινικού δικαίου-θα επηρεάσουν και την Εγκληματολογία. Το ίδιο ισχύει και με την αντεγκληματική λειτουργία της τεχνητής νοημοσύνης ή ακόμα και με μία καινούργια γενιά εγκλημάτων που μπορεί να δημιουργήσει.⁷³

Γ. Επι-λογικά

1. Η χρησιμοποίηση πολλών όρων (π.χ μεταμοντερνισμός, ύστερος μοντερνισμός, ύστερος καπιταλισμός, μεταφορντισμός, κοινωνία διακινδύνευσης) στην ουσία παγιδεύουν τη δυναμική της πραγματικής κρίσης σε τυπικές διαδικασίες «εκμοντερνισμού»⁷⁴. Με ανορθολογισμό, αντεπιστημονισμό και αντιθεσμική διαχείριση των κοινωνικών προβλημάτων δεν οδηγούμαστε σε μία μετανεωτερική κοινωνία αλλά σε μία νεοφιλελεύθερη νεωτερικότητα. Η «ανοικτή κοινωνία» δεν είναι συμβατή με φαινόμενα αντικοινωνικού ατομικισμού. Η αμοιβαία κατανόηση [mutual understanding] μπορεί ν' αναχαιτίσει την απο-απο-οριοθέτηση [de-delimitation] του ατόμου⁷⁵ και να επαναφέρει «την αίσθηση της ολότητας» [the feeling of totality] μέσω κοινών αξιών. Η σύγκρουση του γενικού / κοινωνικού με το ιδιαίτερο / ατομικό⁷⁶ πρέπει ή ν' αποφευχθεί ή να ρυθμιστεί γιατί η παραπάνω φιλοσοφική, αλλά και κοινωνιολογική, διάκριση μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικούς διαχωρισμούς εντός / εκτός, αλλά μπορεί και να διασπάσει εντελώς την κοινωνική συνοχή. Πρέπει να βρεθεί τρίτος όρος συμβατός με την ενσωμάτωση του ατομικού στο γενικό⁷⁷. Ίσως η «κοινωνία των πολιτών» [civil society] να αποτελεί μία λύση, εάν κι εφόσον συγκροτηθεί και λειτουργήσει υπέρ του συνόλου κι όχι υπέρ ορισμένων / ειδικών συμφερόντων.

72. **Μ. Τεχνίτης**, Τεχνητή νοημοσύνη και αντεγκληματική πολιτική, *crimetimes* -9, Μάιος 2019

73. **Μ. Τεχνίτης**, Artificial Intelligence crime (AIC): ένας νέος τρόπος /τέλεσης εγκλημάτων, *crimetimes*-11, Ιανουάριος 2020

74. **J. Lea**, οπ.π., 22 - βλ. και **Tim Newburn**, Late modernity, governmentality and risk, in *Criminology*, Routledge, NY 2012, 318-388

75. βλ. άποψη **J. Habermas**, σε **D. Ashley**, οπ.π., 92

76. **Adam B. Seligman**, Towards a reinterpretation of Modernity in the Age of Postmodernity, in 'Theories...', οπ.π., 117

77. οπ.π., 123

2. Σ' έναν υπεραναπτυγμένο κόσμο που φαίνεται να μην μπορεί να πετύχει τη συνύπαρξη των επιστημολογικών και των οντολογικών θεωρήσεων⁷⁸ και που δεν μπορεί να εγγυηθεί την αλληλεπίδραση και την ανεκτικότητα και σε μία εποχή χαοτικών παιγνίων ο κίνδυνος του κατακερματισμού της κοινωνίας στη βάση του σχετικισμού των πάντων⁷⁹ είναι περισσότερο από ορατός. Αν έτσι εξελιχθούν τα πράγματα τότε η ονομαζόμενη «*Ειρηνοποιός Εγκληματολογία*» δεν θα έχει πλέον κανένα ρόλο να παίξει, αφού ο άναρχα προσαρμοζόμενος άνθρωπος (ταυτόχρονα ατομικιστής και εξισωτιστής) [modular individualist]⁸⁰, ο βιονικός μετα-άνθρωπος θα έχει ενταχθεί σε μία ψευτο-κοινωνία των τριών τάξεων: *εικονική τάξη των κυρίων, τάξη των κλώνων και τάξη των σκλάβων*⁸¹, όπου οι έννοιες του εγκλήματος και της ενοχής δεν θα έχουν καν ήχο.

*Να αναδημιουργείς κάθε «ήταν»
σε «έτσι το ήθελα»*

Richard Wolin, «Η γοητεία του ανορθολογισμού»

78. St. Hall and alias, οπ.π., 354, 443

79. οπ.π., 488 επ.- πρβλ. π.χ 'το δίλημμα του φυλακισμένου'

80. Έρνεστ Γκέλνερ, *Η κοινωνία των πολιτών και οι αντίπαλοί της*, μτφ. Ηρ. Στροϊκού, εισαγ. Β. Γεωργιάδου, Παπαζήσης 1996, 32

81. Arthur Kroker, Cloner [with Marilouise Kroker], in *Mind Factory*, Louis Armand, ed. Prague 2005, 299-305-**του ίδιου**, The virtual world, *mediamatic*, n.Panic, issue summer 1991, **του ίδιου** *The possessed individual-technology and new French theory*, London, Mac Millan 1992